

1. Ділі Дж. Основи семиотики / Дж. Ділі — Л., 2000. 2. Кузнецова О. Д. Засоби масової комунікації: посіб. / О. Д. Кузнецова — Вид. 2-е, перероб. й доповнене — Львів : ПАІС, 2005. — 200 с. 3. Матвеева Т. В. Функциональные стили в аспектах текстовых категорий / Т. В. Матвеева — Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1990. — 168 с. 4. Павлюк Л. С. Знак, символ, міф у масовій комунікації / Л. С. Павлюк — Львів : ПАІС, 2006. — 120 с. 5. Різун В. В. Аспекти теорії тексту: нариси про текст. Теоретичні питання комунікації і тексту / В. В. Різун, А. І. Мамалига, М. Д. Феллер. — К. : РВЦ «Київський ун-т», 1998. — 335 с. 6. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб. — Львів, 2003. — 212 с. 7. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 216 с. 8. Сиротинина О. Б. Стилиевая принадлежность и текстовая организация устной научной речи / О. Б. Сиротинина // Стилистика текста в коммуникативном аспекте: межвуз. сб. науч. тр. — Пермь, 1987. — С. 24–38. 9. Шевченко Л. Ю. Структура ефірного твору / Л. Ю. Шевченко // Наукові записки Інституту ж-ки. — К. : КНУ імені Т. Шевченка, 2003. — Т. 11. 10. Шинкарук В. Д. Дискурсивні висловлення в сучасній українській мові.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. / В. Д. Шинкарук — К., 1999. 11. Berger A. Media Analysis Techniques / A. Berger. — Newbury Park, London, New Delhi, 1991.

СЕМИОТИЧЕСКИЕ КАТЕГОРИИ В АНАЛИЗЕ ЭФИРНОГО ВЕЩАНИЯ

Очерчивается современное состояние функционирования и развития эфирного вещания, рассмотрев его в свете анализа семиотических категорий. Осуществляется попытка определить содержание понятий «эфирное вещание», «эфирный текст».

SEMIOTIC CATEGORIES IN THE ANALYSIS OF THE ETHER BROADCASTING

Modern condition of function and development of the ethereal speech is described in the article, examining it in the light of semiotic categories analysis. There is made an attempt to define such terms as an ethereal speech and an ethereal text.

Стаття надійшла 23.09.08

УДК 655.41+087.5

Ю. В. Стадницька

Львівський державний університет внутрішніх справ

МОТИВАЦІЯ ПІДЛІТКІВ ДО ЧИТАННЯ НАУКОВО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Зроблено спробу проаналізувати мотивацію сучасних підлітків до читання науково-пізнавальної літератури. Визначено основні стимули, мотиви, потреби підлітків як читачів пізнавальної книги.

Важливе місце в дозвіллі й розвитку підлітка займає читання. Надзвичайно гостро це питання цікавить психологів, літераторів і бібліотекарів. Сьогодні багато батьків скаржаться на відсутність у дітей інтересу до читання. Більшість з них згадують власне дитинство, коли читати було модно, престижно й цікаво, як книги відкривали двері у новий яскравий світ. Проте сучасні під-

літки — це нове «мультимедійне» покоління зі своїми цінностями, моделями поведінки та орієнтирами у світі інформації. Нині в Україні невтішна ситуація у сфері підліткового читання. Сьогодні відбувається становлення нової «моделі дитячого читання». Узагальнюючи доступні нам матеріали різних досліджень, можна відзначити прояв деяких тенденцій у читанні сучасними підлітками книг: 1) різке зростання потреби школярів у швидкому отриманні інформації, а не у пізнанні; 2) читання творів тільки зі шкільної програми; 3) посилення відмінностей у колі читання дівчат і хлопців; 4) збільшення кількості підлітків, що надають перевагу журналам; 5) посилення впливу масової культури на читання підлітків (популярність детективів, трилерів, сентиментальної «любовної» літератури та ін.); 6) сприймання читання тільки як засобу розваги; 7) уповільнене залучення дитини-дошкільника до книжкової культури; 8) зниження інтересу до читання в деяких групах молодших школярів і підлітків; 9) послаблення інтересу до читання в процесі дорослішання підлітка; 10) скорочення частки читання в структурі дозвілля дітей і юнацтва; 11) переважання примусового читання над «вільним».

У зв'язку зі зміною ситуації у сфері дитячого читання виникає запитання: що ж тоді може спонукати сучасного підлітка взяти книгу до рук не з примусу, а за власним бажанням? Якою є мотивація підлітків до читання, а не до пошуку інформації? Ці питання потребують вивчення, оскільки, дитина-читач сьогодні нечасто цікавить доросле суспільство.

Метою даного дослідження є визначення мотивації підлітків до читання науково-пізнавальної літератури. Об'єктом дослідження є мотивація до читання, а предметом — її особливості.

У процесі дослідження мотивації підлітків до читання використовували такі методи: 1. Аналіз та узагальнення літературних джерел. 2. Бесіда. 3. Тестування. 4. Математико-статистичне опрацювання даних.

Проблемам дитячого читання присвячено праці радянських та російських вчених: Баженової Л. І. [1], Воробйової К. І. [6], Жабицької Л. Г. [7], Засоріної Л. Н. [8, 9], Курочкіної Г. Н. [11], Лазаревич Е. [12], Левіна В. [13], Тихомирової І. І. [15,16], Умнова Б. Г. [17] та ін., які стали джерельною базою досліджень. Корисними для розуміння мотивації були доробки Ільїна Є. П. [10], Вілюнаса В. К. [6], а також дослідження пізнавальної мотивації Божовіч Л. І. [2–5], Леонтєва А. Н. [14], Щукіної Г. І. [18] та мотивації читання Ільїна Є. П. [16], Умнова Б. Г. [17] та ін.

Групу досліджуваних склали три сьомих класи СШ № 67 м. Львова. Вікова категорія дітей: 12-13 років. Загалом було опитано 66 осіб, з яких 26 — чоловічої статі, 40 — жіночої.

Дослідження мотивів читацької діяльності ускладнюється через відсутність адекватних методик для їхнього виявлення, відсутністю теоретичних уявлень про читацькі мотиви загалом. Отож емпіричні дослідження фактично характеризуються виявленням окремих елементів читацької діяльності. У процесі вивчення мотивації підлітків до читання науково-пізнавальної літератури використовувалася низка методик, а також самостійно розроблено анкету для

опитування. Методика «Діагностика полімотиваційних тенденцій в «Я-концепції» особистості» (розробник — С. М. Петрова) дозволила виявити її властивості. Використання стимульного матеріалу у вигляді прислів'їв для вивчення мотиваційної сфери особистості зумовлено їхньою близькістю до архетипних утворень психіки й ментальних форм свідомості, а також їхньою образністю, зрозумілістю, належним емоційним потенціалом. Методики «Спрямування на отримання знань» та «Спрямування на оцінку» (розробники: Є. П. Ільїн, Н. А. Курдюкова) допомогли визначити ступінь направлення підлітка на отримання знань або оцінки. Методика «Складні аналогії» використовується для виявлення того, наскільки опитуваним підліткам доступне розуміння складних логічних зв'язків і виділення абстрактних. Методика «Карта інтересів» («Профіль», розробник: А. Е. Голомшток у модифікації Г. В. Резапкіної) допомогла виявити пізнавальні інтереси респондентів. Методика «Вивчення пізнавальної активності учнів» (розроблено Б. К. Пашневим) визначає її рівень. Також використовується методика «Комплексна діагностика інтелектуального розвитку учнів 7–11 класів» (розробники: С. А. Гончаренко, Л. М. Манилова).

Методика складається з десяти субтестів, кожен з яких досліджує певні розумові здібності. З них ми вважали доцільним обрати лише два: «Субтест загальної обізнаності та пасивного словника» та «Субтест розуміння науково-популярного тексту».*

Під час підготовки до дослідження ми сформувавши перелік гіпотез щодо мотивації підлітків до читання науково-пізнавальної літератури:

Гіпотеза 1: припускаємо, що сучасні підлітки читають лише задля отримання інформації, щоб покращити свої оцінки у школі.

Гіпотеза 2: припускаємо, що основу мотивації підлітків до читання науково-пізнавальної літератури складають інтерес та високий рівень пізнавальної активності.

Гіпотеза 3: припускаємо, що складовою мотивації підлітків до читання науково-художніх творів є очікування позитивних емоцій від твору.

Гіпотеза 4: припускаємо, що читацька активність підлітків залежить від читацької активності батьків.

---

* До кроскореляційного аналізу ми вважали доцільним додати питання з розробленої нами анкети, за які респондентам нараховувалися 1 або 0 балів:

Пит. № 6. Чи використовуєш ти такі книжки, у яких зібрано практичні поради, які допомагають виготовити своїми руками певні предмети? (Так — 1 бал, Ні — 0 балів)

Пит. № 11. Чи звертаєшся ти до додаткових книжок при підготовці до уроку, щоб отримати вищу оцінку? (Так — 1 бал, Ні — 0 балів)

Пит. № 12. Припусти, що в книжці, яку ти читаєш є посилання на ще одну книжку, яка б допомогла тобі краще зрозуміти прочитану інформацію. Чи будеш ти шукати ту додаткову книжку? (Так — 1 бал, Ні — 0 балів)

Пит. № 13. Чи примушують тебе читати батьки, вчителі? (Так — 0 балів, Ні — 1 бал)

Пит. № 14. Коли в тебе поганий настрій, ти міг (могла) б його покращити, якби прочитав (-ла) книжку про надзвичайні пригоди, цікаві явища природи, про експедицію в далекі краї? (Так — 1 бал, Ні — 0 балів)

Пит. № 15. Твої батьки читають книжки, журнали? (Так — 1 бал, Ні — 0 балів)

Внаслідок обрахунків отриманих результатів тестування та анкетування, проведених за допомогою програми STATISTICA 6.0., стало можливим встановити різного роду взаємозалежності між характеристиками мотиваційної сфери. Підтвердження цих гіпотез — це результати кореляційного, порівняльного та факторного аналізів.

Вважалося, що пізнавальний інтерес становить найважливіший стимул до читання науково-пізнавальної літератури, яка лежить в основі позитивного ставлення підлітка до книги та знань, які спонукають до пошуку інформації та звернення до книги. Та виявилось, що до читання науково-популярної літератури підлітків спонукають різні мотиви. В одному випадку таким провідним мотивом може виявитися прагнення завоювати місце відмінника в класі, в другому — бажання одержати вищу оцінку, в третьому — інтерес до знань. У двох перших випадках підлітки, які звертаються до науково-пізнавальної літератури роблять це лише через зовнішню потребу. Актуальна потреба як джерело читацької активності характеризується усвідомленням прагматичної мети читання. Після досягнення поставленої мети спрямованість дитини на читання згасає, доки не виникне нова потреба. Як показує досвід, мотивація читання сучасного підлітка, викликана актуальною потребою, домінує. Таку читацьку активність підлітків можна визначити як примусове читання. Від нього залежить оцінка та і реакція батьків. Відтак, наша гіпотеза, що підлітки найчастіше читають задля отримання інформації, щоб покращити оцінки в школі — підтвердилась.

Читання з примусу вкрай негативно позначається на його якості. Якщо мотив — не наслідок пізнавальної активності чи мотивації, то й результат читання буде інший. Знання, отримані лише для того, щоб відтворити їх на уроці, в найкращому випадку залишаються у довгостроковій пам'яті, у гіршому — відразу ж забуваються. Окрім того, підліток шукає більш легкий і швидкий шлях виконання завдань. Звідси, попит на дайджести, книги з готовими творами, згорнуту енциклопедичну інформацію, скачування рефератів з Інтернету. Стимул примусового читання, який не підкріплено особистісним інтересом, діє доки дитина навчається. Після закінчення навчання переривається, здебільшого, і взаємозв'язок із книгою. Можна говорити, що підліток, у якого відсутня пізнавальна мотивація, не має стійких пізнавальних інтересів, не цікавиться культурним життям і не читає, що своєю чергою, призводить до зубожіння особистості, і зрештою, затуляє у «зачароване коло», у якому духовно збіднілий індивід перестає вдосконалюватись і розвиватися, не може відкрити своїх талантів. Така особистість згодом стає лише споживачем інформації, пропускаючи повз себе будь-що корисне, не вміючи диференціювати потрібне, проаналізувати його і засвоїти. До того ж така особистість згодом стає нецікавою для спілкування, оскільки вона не завжди може забезпечувати якісну комунікацію, навіть, з причини бідного словникового запасу. Такі тенденції помітні вже у групах опитаних респондентів підліткового віку. Адже, підлітки, у яких незначний ступінь пізнавальної активності та які не читають, показали дуже низький рівень обізнаності, у них бідний словниковий запас та майже відсутня комунікативна мотиваційна тенденція «Я-концепції».

Аналіз статистичних обрахунків дозволив підтвердити гіпотезу: пізнавальні мотивація, активність та інтереси — найважливіша тенденція, яка спонукає підлітка звертатися до читання науково-популярних книг (а не до пошуку інформації в них). Масив стимулів, що стосується книги (якість видання, шрифт, наявність ілюстрацій, зміст тексту), як і рекомендація, тести, гра, реклама та інші «принади» можуть виявитися безрезультатними, якщо в дитини відсутня внутрішня мотивація до читання. Саме вона формується внаслідок пізнавальної мотивації. Підліток, який має стійкі інтереси, у якого спостерігається високий рівень пізнавальної активності і який прагне задовольнити свої запити, матиме мотивацію до читання науково-пізнавальної літератури, що своєю чергою, впливатиме на його зростання, розвиток, формуватиме нові інтереси.

Відтак, можна виділити кілька рівнів мотивації підлітка до читання: 1 — примусове читання, мотивоване ззовні (отже, здійснюється з примусу й слухняності, сподівання на нагороду, схвалення), характеризується акзитивною (матеріальною) мотиваційною тенденцією «Я-концепції»; 2 — задоволення допитливості, нестійкого, ситуативного інтересу або прагнення справити враження на оточення; 3 — пов'язаний із прагненням до інтелектуальної активності, розвитку своїх можливостей.

Літературі відведено надзвичайно важливу роль у формуванні особистості, в удосконаленні її свідомості й мислення, пам'яті, уяви, розвитку інтересів та навичок. Результати аналізу отриманих даних свідчать, що наше припущення щодо ставлення до книги як до каналу пізнавальної інформації формується в підлітка за допомогою його найближчого оточення. Діти родин, які приділяють увагу розвитку пізнавального інтересу, як правило, мають більш виражену пізнавальну активність. Окрім того, виявилось, що у родинах, в яких батьки читають, у дітей значно більше інтересів і виразна пізнавальна мотивація, а також спостерігається тенденція до пізнавальної активності.

Не підтвердилася наша гіпотеза щодо сподівання підлітків отримати хороший настрій під час читання як складової мотивації. Виявилось, що вони не завжди можуть отримати хороший настрій за допомогою книги і не звертаються до науково-художньої книги лише з емоційних потреб. Проте це не заперечує того, що в процесі читання емоції можуть захоплювати читача.

Усі розглянуті мотиви, що приводять дітей до читання й зумовлюють певну мотивацію, мають свою мету й залежать від багатьох факторів, особистості дитини-читача. Внутрішній потяг і є найважливішим мотивом читання. На відміну від примусу або прагматичної потреби її називають духовною або особистісною потребою. Русійна сила в ній — внутрішня спрага спілкування з гарною книгою. Її поява багато в чому визначає читацьку долю людини. Вона найбільш сприятлива для розвитку особистості й багато в чому збігається з потребою в самоактуалізації, що забезпечує радість від читання чи, навіть, очікування читання. Питання як допомогти сформувати у кожного підлітка цю внутрішню потребу залишається відкритим і потребує подальшого вивчення.

1. Баженова Л. И. Творческое содружество в диалоге с детьми и подростками: опыт работы / Л. И. Баженова // Детское чтение — феномен и традиция в конце XX столетия. — СПб., 1999. — С. 125–127. 2. Божович Л. И. Изучение мотивации детей и подростков / Л. И. Божович — М., 1972. 3. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте: психологическое исслед. — М. : Просвещение, 1968. — 464 с. 4. Божович Л. И. Познавательные интересы и условия их формирования в детском возрасте / Л. И. Божович // Известия АПН РСФСР. — 1955. — Вып. 73. 5. Божович Л. И. Психологические закономерности формирования личности в онтогенезе / Л. И. Божович // Вопросы психологии. — 1976. — № 6. — С. 45–54. 6. Виллюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека / В. К. Виллюнас — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 288 с. 7. Жабицкая Л. Г. Чтение служит таланту: О специфике восприятия художественной литературы писателем / Л. Г. Жабицкая // Проблемы комплексного изучения восприятия художественной литературы: сб. науч. тр. — Калинин : КГУ, 1984. — С. 17–27. 8. Засорина Л. Н. Развивающее чтение: [кн. для учителя] / Л. Н. Засорина — СПб. : Сударыня, 1996. — 101 с. 9. Засорина Л. Н. Уроки развивающего чтения: [метод. пособ. для нач. школы] / Л. Н. Засорина — СПб. 2001. — 72 с. 10. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин — СПб. : Питер, 2000. — 502 с. 11. Курочкина Г. Н. Что интересно ребенку, мотивы чтения, обращение к книге, читательские интересы подростка / Г. Н. Курочкина // Чтение — основа всестороннего развития подростка. — Тюмень : Вектор Бук, 2002. — С. 74–78. 12. Лазаревич Э. Занимательность книг о науке Э. Лазаревич // Искусство популяризации науки. — М. : Наука, 1978. — С. 121–142. 13. Левин В. Когда маленький школьник становится большим читателем В. Левин — М. : Лайда, 1994. — 192 с. 14. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и сознание / А. Н. Леонтьев // XVIII Международный психологический конгресс: Симпозиум 13. — М., 1966. 15. Тихомирова И. И. Понятие чтения в контексте стратегий читательской деятельности / И. И. Тихомирова // Вестник библиотечной ассамблеи Евразии. — 2003. — № 1. — С. 65–68. 16. Тихомирова И. И. Стимулы и мотивы чтения / И. И. Тихомирова // Школьная библиотека. — 2002. — № 5. — С. 22–24. 17. Умнов Б. Г. Анализ структуры читательских установок и ожиданий подростков // Чтение детей и подростков в 90-е годы по материалам региональных исследований [Электронный ресурс]. — Режим доступа <http://www.rgdb.ru/research/sbornik.asp#01>. 18. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г. И. Щукина — М. : Педагогика, 1971. — 352 с.

МОТИВАЦИЯ ПОДРОСТКОВ К ЧТЕНИЮ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Сделана попытка проанализировать мотивацию современных подростков к чтению научно-познавательной литературы. Определены основные стимулы, мотивы, потребности подростков как читателей познавательной книги.

MOTIVATION OF TEENAGERS TO READING OF SCIENTIFIC-COGNITIVE LITERATURE

It is made attempt of the analysis of teenagers motivation to reading the scientifically-cognitive literature. The basic stimulus, motives, needs of teenagers as readers of the cognitive book is certain.

Стаття надійшла 10.10.08

УДК 097

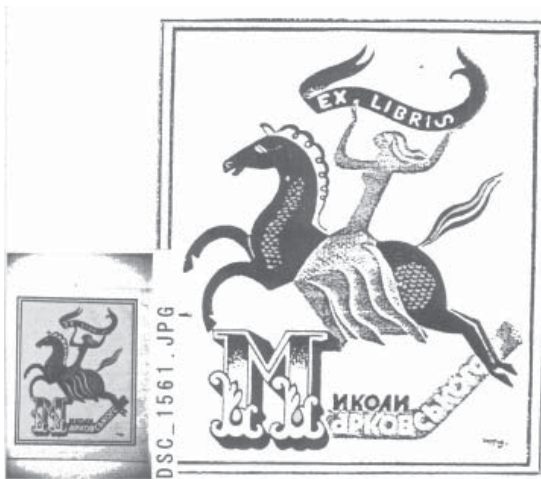
Л. В. Волошин

Директор музею О. Новаківського

ЕКСЛІБРИСИ СВЯТОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО

Розглядається творчий доробок Святослава Гординського, праці якого відіграли важливу роль у мистецькому житті України 20–30-х рр. Аналізуються екслібриси, що були присвячені видатним діячам того періоду.

Яскрава енциклопедична постать Святослава Гординського з бігом часу все чіткіше вимальовується у всій значимості та масштабності його багатогранного спадку. Він — поет і перекладач (із восьми європейських мов), редактор і публіцист, художник-графік і монументаліст, талановитий критик та історик мистецтва, активний організатор мистецького життя і, врешті, — неоціненний речник української культурної політики у західному світі. У кожному з цих ділянок нашої мистецької культури Гординський зробив вагомий внесок.

У величезному творчому доробку Святослава Гординського його рання графічна творчість довоєнного львівського періоду становить одну з найбільш яскравих сторінок. Його праці були важливою складовою найбільш передового у свій час авангардного руху в мистецькому житті України 20–30-х рр. минулого століття. Цей важливий період у творчості Гординського сьогодні все ще недостатньо вивчений у вітчизняній мистецтвознавчій літературі, а тим біль-

ше не висвітлений в ілюстрованих мистецьких виданнях, доступних широкому колу фахівців та шанувальників української культури [1].

Розглядаючи сьогодні цей мистецький доробок Гординського, неважко зауважити, що вся його рання графічна творчість, перейнята пошуками власного індивідуального стилю та національного виразу, опиралася, з одного боку, на досвід західноєвропейських авангардних течій першої третини минулого століття, а, з другого, — на ідеї, що ширилися зі Сходу, з Наддніпрянської, тоді